
Reabilitarea imobilului din Piața Centrală nr. 24 Bistrița. Studiu arheologic și de arhitectură

Corneliu GAIU
Șerban POPESCU-DOLJ

Frontul de nord al Pieței Centrale a orașului Bistrița ocupat de un ansamblu monumental - foste prăvălii și locuințe ale unor meșteșugari și negustori, dar și clădiri comunitare cunoscut sub numele de Sugălete. Perceput ca un ansamblu unitar, latura nordică a Marktplatz-ului este compus din 12 case reunite prin porticul de la parter acoperit cu bolți în cruce pe ogive, bolți semicilindrice, până la bolți *a vela* sau chiar bolți sustinute de arcuri în formă de coș, care reflectă etape constructive și refaceri ce merg de la finele secolului al XV-lea până la mijlocul sec. XIX. Elementul unificator pentru acest șir de clădiri este dat de șirul de galerii deschise de la parterul fațadei. Soluția a fost impusă de nevoia de a se asigura circulația și adăpostul negustorilor și cumpărătorilor în zilele de târg, pe latura de nord a Pieței Centrale funcționând piața de cereale, *Kornmarkt* de unde și denumirea de „Sugălete” dat șirului de case, aluzie la unitatea de măsură pentru grâne, găleata, a cărei formă este sugerată de bolțile porticului. Târgul orașului se desfășura în Marktplatz mărfurile fiind expuse în dughene, sub „bolțile” care acoperă carosabilul caselor din jurul pieței și sub arcadele din fața lor.

Definitivarea urbanistică a laturii de nord a Pieței s-a realizat în a doua jumătate a secolului XV și în primele decenii ale secolului următor. Aspectul actual al frontului este însă rezultatul unor prefaceri și transformări în al cărui miez se conservă elemente primare valoroase și sugestive pentru valoarea spațiului construit în „secolul de aur” al Bistriței. Fără o atentă cercetare de parament însoțită de o cercetare arheologică care să precizeze etapele constructive multe dintre problemele ridicate de acest ansamblu nu pot fi definitiv soluționate. Datele de care dispunem până la această dată arată că definitivarea porticului se realizează în secolul al XVI-lea, în cadrul unor preocupări de urbanism, completând și întregind o rezolvare arhitecturală inițiată la sfârșitul secolului al XV-lea. Mai vechi sau mai noi, toate casele ansamblului poartă amprenta marilor curente ale arhitecturii, cărora, prin meșterii săi - zidari și pietrari de valoare recunoscută - și prin comanditarul reprezentat de un patriciat puternic și bogat, Bistrița le-a fost deschisă.

Ansamblul este construit pe parcele care existau cu mult înainte de această dată; pe ele fuseseră ridicate case cu un singur nivel, din lemn sau chiar din piatră. Parcela, îngustă dar foarte adâncă, impune un anumit tip de casă. Ea are la parter câteva încăperi, care se înșiruie pe una din laturile parcelei. Prima, foarte mare, prăvălia, este urmată de spații de depozitare, adesea structurate pe două niveluri scunde, dintre care, cel de jos e îngropat parțial. Pe cealaltă latură, un gang relativ scurt asigură accesul carosabil în curte. Frontul este precedat de două din traveele porticului, care extind spre piață spațiul comercial al prăvăliei. Inițial, aceste spații nu făceau parte din lotul casei, fiind parte a domeniului public al pieței. Asemenea soluții constructive au fost practicate și la Sibiu sau Brașov, fiind frecvente în orașele Europei centrale. Pentru datarea acestui sistem constructiv anul inscripționat pe portalurile clădirilor de la nr. 13 și 15, 1480, reprezintă un termen de referință, porticul fiind definitivat în deceniile următoare. Peste acest parter îngust, peste gang și peste bolțile galeriei, se desfășoară etajul destinat locuinței. La el se ajunge pe o scară cu una sau două rampe, cu accesul din gang sau din curte. Dacă unele case au avut și pivnițe, ele au aparținut mai curând construcțiilor anterioare; în timp, au fost dezafectate datorită umezelii excesive. Unul din nenumăratele șanțuri cu apă care asigurau canalizarea orașului, alimentate de izvoare subterane sau de pâraiele ce se vărsau în râul Bistrița, trecea, așa cum figurează pe planul orașului din 1750, chiar prin fața galeriei

Curând, corpul din curte se va extinde, pe unul sau tot pe două niveluri. În acest de-al doilea caz, accesul la încăperile de sus se va face - pe o altă scară - dintr-o pasarelă scoasă pe console viguroase din peretele clădirii. Se

---

Corneliu GAIU, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, e-mail: corneliugaiu@yahoo.fr
Șerban POPESCU-DOLJ, arhitect, București

va extinde și corpul de la stradă, care va mări suprafața etajului, pătrunzând în adâncimea curții peste o prelungire a gangului. În timp, unele ganguri vor fi închise și destinate tot spațiului comercial sau locuirii.

Ultima din șirul de case de pe latura nordică a Pieței, având o fațadă laterală spre vechea Fleischerturlgang care lega piața de Turnul Măcelarilor (fig.1), este clădirea care a suferit cele mai multe transformări din tot ansamblul. Clădirea de la numărul 24 ocupă o parcelă de colț, cu frontul scurt, de 10,5 m pe latura Pieței, fațada laterală desfășurându-se pe latura din strada Spiru Haret, cu o lungime de 85 m. Clădirea se încadrează în tipologia descrisă dar forma actuală este rezultatul mai multor etape constructive, cu transformări și refaceri, determinate de schimbarea sau modificarea programului arhitectural în relație cu evoluția istorică și economică a orașului. Clădirea în forma actuală nu păstrează elemente proprii arhitecturii gotice sau renescentiste, fondul actual reprezentativ a fost edificat în secolele XVII și XVIII și modificat substanțial în secolul XIX.

Lucrările de restaurare la imobil, realizate între anii 1993 și 1997 au necesitat o serie de studii și cercetări. Cercetarea arheologică redusă la stabilirea etapelor constructive și raporturilor dintre diversele tipuri de zidărie pentru îndepărtarea cauzelor și corectarea sistemului de fundare, a permis precizarea unor etape constructive majore și stabilirea evoluției planimetrice. Clădirea actuală este rezultatul mai multor etape de construire, de transformări și refaceri petrecute de-a lungul a peste patru sute de ani. Lipsa de unitate stilistică, dar cu indicatori ai stilurilor care au marcat acest interval cronologic, dau construcției din Piața Centrală nr. 24 particularitate într-un ansamblu deosebit de valoros. Ele au fost completate prin cercetările de parament care s-au axat pe relația dintre diversele tipuri de zidărie și transformările pe care diversele funcționalități le-au introdus în planimetria clădirii. Pe baza lor și în funcție de destinația de ateliere de creație și spații expoziționale au fost elaborate soluțiile de restaurare.

Structura de bază a construcției este zidăria portantă, ordonată după două direcții. După direcția N-S, perpendiculară pe frontul pieții, clădirea are doi pereți principali lungi, cu trasee sinuoase, unul continuu, la limita de est a parcelei, altul discontinuu, întrerupt de retrageri ale planului, la limita de vest a corpului îngust, din curte și un al treilea perete principal, mai scurt, la limita de vest a parcelei. Direcția E-V a frontului principal, se succed ziduri transversale, cu importanțe și grosimi diferite; lor li se alătură și șirul celor patru stâlpi ai porticului.

Frontul de la stradă este dominat în parter de porticul care descarcă pe patru stâlpi de secțiune pătrată legați prin arce în plin cintru, cu nașteri acuzate de console simple. Arce în mâner de coș leagă stâlpii de pilaștri angajați de zidul transversal al parterului. Cele trei travee sunt acoperite cu bolți *a vela* foarte plate. Ritmul stâlpilor diferă de cel al celor trei ziduri longitudinale, iar secțiunea lor mai zveltă decât de la porticele celorlalte case nu pare să aparțină aceleiași etape constructive. Decorul, format din pilaștrii cu capiteluri clasiciste, indică și el o reconstrucție a porticului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, probabil după marele incendiu din anul 1857. Pilaștrii, cu un relief mic față de planul fațadei, au doar soclul din piatră.

Un prim sondaj a fost executat la pilastrul comun caselor vecine, cu numerele 23 și 24. Zidăria stâlpului are o bază comună. Blocurile de piatră cioplită ale stâlpilor își au baza la 0,45 m sub nivelul trotuarului. Ele se continuă cu o fundație de - 0,65 m, clădită din blocuri mari (dar nu numai), relativ regulate (dintre care unul, un fost element profilat, mai păstrează urme de zugrăveală), nelegate cu mortar sau legate cu un mortar de slabă calitate, degradat din cauza umidității solului. Fundația este plasată într-un șanț de demantelare (în care s-au relevat bolovani, pietre mari cioplite neregulate, spărturi de piatră și de cărămidă, într-o aglomerare dezordonată). La colțul de nord-est al stâlpului, unde s-a executat sondajul, sub ultima asiză se afla un canal colector fapt ce ne-a determinat să oprim investigațiile.

Sistemul defectuos de fundare (relevat la un singur stâlp, dar asemănător, probabil, și la ceilalți) a determinat tasări și rotiri, de pe urma cărora toți stâlpii s-au înclinat iar perețele etajului s-a deformat puternic atât în planul său cât și în plan transversal. Între soclul și baza stâlpilor centrali s-au introdus pene din fier, probabil pentru compensarea tasărilor. O astfel de pană a fost descoperită (sub cinci straturi de tencuială, care îi atestă vechimea) și la colțul de sud-est al clădirii, între blocurile de piatră ale soclului și ale pilastrului.

Încăperea de la stradă a parterului este în prezent un spațiu amplu cu un planșeu de beton, departe de aspectul său original. Pentru a reconstitui planimetria inițială au fost trasate două secțiuni prin încăpere.

Secțiunea I (pl. III/1) dispusă longitudinal, paralel cu perețele estic a consemnat următoarele: după îndepărtarea pardoselii de beton sub stratul de umplutură de nivelare a apărut un pavaj din cărămidă, situat la - 0,20 m, documentează tipul de padiment utilizat în secolele XVIII - XIX. Spațiul actual de 12x10 m a fost realizat prin desființarea unor pereți transversali a căror fundații din piatră prinsă cu mortar au fost evidențiate între m. 5,10 - 6, respectiv 8,30 și 8,90. Fundațiile au fost adâncite în stratul de lut argilos, situat la 0,80 - 1 m, care a menținut nivelul apei freactice la un nivel ridicat. Cei doi pereți transversali sunt așezați pe pilele de zidărie a unei compartimentări anterioare, în umplutura căreia au apărut materiale din secolul XVI, între care și o cahlă decorată cu scena cavalerului în turnir¹, care semnaleză o etapă constructivă mai veche.

1 V. Mizgan, *Cahle cu cavalier în turnir descoperite la Bistrița*, în Revista Bistriței, XV, 2001, pp. 126-129.